

*Стаття надійшла до редакції 18.01.2019**Перевірено на плагіат 20.01.2019 р.**унікальність – 96.6 %*<https://doi.org/10.17721/StudLing2019.14.133-146>

УДК 811.14'02'38'44

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕМАТИЧНА ГРУПА “ТВАРИНИ” У РОМАНІ ЛОНГА

*Роксоляна Леонідівна Олішук (м. Львів, Україна)**klassyka@ukr.net**к. філол. н., доцент**Львівський національний університет імені Івана Франка**Інеса Степанівна Макар (м. Чернівці, Україна)**inesa_makar@yahoo.com**к. філол. н., доцент**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

У статті зроблено спробу здійснити системний опис назв тварин у романі давньогрецького письменника кінця II ст. н.е. Лонга “Дафніс і Хлоя” та встановити їх роль у лексичній ідіосистемі письменника. У контексті поєднання функціонально-семантичного підходу до аналізу лексичної ідіосистеми письменника з когнітивним, наскрізні концепти, вербалізовані лексичними домінантами, які відображають тематику твору, було об’єднано у концептуально-тематичну групу “Тварини”. У межах КТГ “Тварини” було виокремлено назви домашніх тварин, диких звірів, комах, тварин, що живуть у воді, птахів. Найоб’ємнішою (29 назв) і найчастотнішою (397 фіксацій) у цій КТГ виявилась підгрупа “Назви домашніх тварин”, в якій зафіксовано найбільшу кількість домінант, порівняно з усіма іншими групами (ή αίξ, ή, ό βοῦς, ό τράχος, τό πρόβατον, ό, ή κύων). Домашні тварини відіграють надзвичайно важливу роль у житті пастухів. Кози і вівці вигодовували Дафніса і Хлою, коли вони були ще малюками, зблизили їх в юності, сумували, коли закохані не були разом, раділи разом з ними і навіть були присутніми на весіллі головних героїв. Тут можна говорити про антропоморфізацію тварин у Лонга. Виявлено, що лексеми на позначення назв тваринного світу беруть участь у творенні численних художніх засобів (порівнянь, метафор, епітетів тощо), що

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Олішук Р. Л., Макар І. С. [Олишук Р. Л., Макар И. С.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com
 Концептуально-тематична група “Тварини” у романі Лонга [Концептуально-тематическая группа
 “Животные” в романе Лонга] (Українською / На укр. яз.)

обумовлено особливістю жанру твору та ідіостилю письменника. Ідіолект письменника тісно пов'язаний з концептуальною структурою художнього твору, що засвідчив аналіз КТГ "Тварини". Мікроконцепти, що входять до неї, виступають актуальними елементами концептуальної картини світу письменника. Назви мікроконцептів реалізують свою семантику у мікроконтекстах через семантичну сполучуваність з іншими словами, виявляючи прямий і переносний (образний) смисл, а в цілому – естетико-філософський потенціал світогляду письменника.

Ключові слова: концептуально-тематична група, тварини, лексична домінанта, художні засоби, давньогрецький роман, Лонг.

CONCEPTUAL-THEMATIC GROUP "ANIMALS" IN THE NOVEL BY LONGUS

Olishchuk Rocksolyana L. (Lviv, Ukraine)

klassyka@ukr.net

Ph. D., Associate Professor

Ivan Franko Lviv National University

Makar Inesa S. (Chernivtsi, Ukraine)

inesa_makar@yahoo.com

Ph. D., Associate Professor

Yurij Fed'kovych Chernivtsi National University

In the article, we attempt to provide a systematic description of the animal names in the novel by Longus, the ancient Greek writer of the end of the 2nd century A.D. "Daphnis and Chloe" and identify their role in the writer's lexical idiosystem. By combining the functional-semantic approach to the analysis of the writer's lexical idiosystem with the cognitive, the conceptual concepts that are verbalized by lexical dominants and are directly related to the subject matter of the work, were united into the conceptual-thematic group "Animals". The names of domestic animals, wild animals, insects, animals living in the water and birds were delimited within the conceptual-thematic group "Animals". The subgroup "Names of Domestic Animals" was found the most abundant (29 names) and the most frequent (397 fixations) in the studied text. It showed the highest number of dominants in comparison with the other groups (ἡ αἶξ, ἡ, ὁ βοῦς, ὁ τράγων, ὁ τράγων, ὁ τράγων, ὁ, ἡ κύων). Domestic animals play very important

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Olishchuk R. L., Makar I. S. [Olishchuk R. L., Makar I. S.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com

Conceptual-Thematic Group "Animals" in the Novel by Longus [Konceptualno-tematichna grupa "Tvarini" u romani Longa] (in Ukrainian)

role in the life of shepherds. Goats and sheep raised Daphnis and Chloe when they were little, brought them closer in their youth, were grieving when the lovers were not together, were rejoicing with them and even attended the main characters' wedding. Here we come across anthropomorphization of animals in Longus novel. It was revealed that the lexemes denoting animal world are involved in the process of creation of numerous tropes (comparisons, metaphors, epithets, etc.), which is due to the peculiarity of the genre of this work and writer's idiosyncrasy. The writer's idiolect is closely connected to the conceptual structure of the fiction text, as it is evidenced by the analysis of the CTG "Animals". The micro-concepts which we include to this group appear to be the relevant elements of the writer's conceptual model of the world. The names of micro-concepts actualize their semantics in micro-contexts through semantic connectivity with the other words, revealing their direct and indirect (figurative) meaning, alongside with the aesthetic-philosophical potential of the writer's outlook in general.

Key Words: conceptual-thematic group, animals, lexical dominant, tropes, ancient Greek novel, Longus.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕМАТИЧЕСКАЯ ГРУППА "ЖИВОТНЫЕ" В РОМАНЕ ЛОНГА

Олищук Роксоляна Леонидовна (г. Львов, Украина)

klassyka@ukr.net

к. филол. наук, доцент

Львовский национальный университет имени Ивана Франка

Макар Инесса Степановна (г. Черновцы, Украина)

inesa_makar@yahoo.com

канд. филол. наук, доцент

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

В статье предпринята попытка осуществить системное описание названий животных в романе древнегреческого писателя конца II в. н.э. Лонга "Дафнис и Хлоя" и установить их роль в лексической идиосистеме писателя. Совместив функционально-семантический подход к анализу лексической идиосистемы писателя с когнитивным, сквозные концепты, вербализированные лексическими доминантами, непосредственно связанными с тематикой произведения, были объединены в концептуально-тематическую группу "Животные". В рамках КТГ "Животные" были

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Олищук Р. Л., Макар І. С. [Олищук Р. Л., Макар І. С.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com
Концептуально-тематична група "Тварини" у романі Лонга [Концептуально-тематическая группа "Животные" в романе Лонга] (Українською / На укр. яз.)

выделены названия домашних животных, диких зверей, насекомых, животных, живущих в воде, птиц. Наиболее объемной (29 названий) и частотной (397 фиксаций) в этой КТГ оказалась подгруппа "Названия домашних животных", в которой зафиксировано наибольшее количество доминант по сравнению со всеми остальными группами (ή αἴξ, ή, ὁ βοῦς, ὁ τράχος, τὸ πρόβατον, ὁ, ή κύων). Домашние животные играют очень важную роль в жизни пастухов. Козы и овцы выкормили Дафниса и Хлою еще маленькими, сблизили их в юности, грустили, когда влюбленные не были вместе, радовались вместе с ними и даже присутствовали на свадьбе главных героев. Здесь можно говорить об антропоморфизации животных в романе Лонга. Выявлено, что лексемы для обозначения названий животного мира принимают участие в создании многочисленных художественных средств (сравнений, метафор, эпитетов и т.д.), что обусловлено особенностью жанра произведения и идиостиля писателя. Как показал анализ КТГ "Животные", идиолект писателя тесно связан с концептуальной структурой художественного произведения. Микроконцепты, входящие в нее, выступают актуальными элементами концептуальной картины мира писателя. Названия микроконцептов реализуют свою семантику в микроконтекстах, на основе семантической сочетаемости с другими словами, выявляя свои прямые и переносные (образные) значения, а в целом – эстетико-философский потенциал мировоззрения писателя.

Ключевые слова: концептуально-тематическая группа, животные, лексическая доминанта, художественные средства, древнегреческий роман, Лонг.

Тваринний світ неодноразово ставав предметом дослідження науковців. Наприклад, проф. Н. Грінбаум дослідив світ тварин у поезії Піндара, виділивши такі групи, як "Звірі", "Птахи, риби, комахи" та "Інші" [Грінбаум 1988]; Р. Бачкур описав структуру словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин [Бачкур 2004]; Символіка тварин водного простору в українських та англійських фразеологізмах привернула увагу К. Головенко [Головенко 2017].

І. Голубовська у своїй розвідці представила зооморфний та рослинний код китайської лінгвокультури як необхідні складові китайської національно-мовної картини світу. Дослідниця зауважує, що "царство тварин як фрагмент реального світу, даний етносу в емпіричному досвіді, виступає потужним ініціюючим фактором створення вторинної образно-символьної картини світу, яка репрезентує зооморфний код тієї чи тієї культури" [Голубовська 2011, 221]. М. Петришин охарактеризувала фразеологізми з компонентом-

зоонімом у латинській мові [Петришин 2014], а І. Лебедева – семантичну структуру лексичних груп на позначення тварин у сучасній російській мові [Лебедева 1985].

Метою нашої статті є системний опис назв тварин у романі давньогрецького письменника кінця II ст. н.е. Лонга “Дафніс і Хлоя” та встановлення їх ролі у лексичній ідіосистемі письменника.

Визначальним для нашого дослідження вважаємо виокремлення наскрізних концептів – назв тварин у структурі художнього тексту та характеристику лексичної ідіосистеми автора, яка відображає своєрідну концептосферу відповідно до авторського задуму, тематики, жанрово-стильових особливостей тощо. Поєднавши функціонально-семантичний підхід до аналізу лексичної ідіосистеми письменника з когнітивним, вважаємо за необхідне об’єднати наскрізні концепти, вербалізовані лексичними домінантами, які безпосередньо пов’язані з тематикою твору у *концептуально-тематичну групу (КТГ)*.

Об’єктом нашого дослідження є текст роману “Дафніс і Хлоя” Лонга. Предметом аналізу обрано іменникові лексеми на позначення назв тваринного світу та їх реалізації в складі художніх засобів.

Наукова новизна дослідження зумовлена відсутністю спеціальних праць, присвячених дослідженню назв тварин на матеріалі давньогрецьких романів.

Тварини відіграють надзвичайно важливу роль у житті пастухів. Кози і вівці вигодовували Дафніса і Хлою ще малими, зблизили їх у юності, сумували, коли закохані не були разом, раділи разом з ними і навіть були присутніми на весіллі Дафніса і Хлої. Тут можна говорити про антропоморфізацію тварин у Лонга.

У межах КТГ “Тварини” в романі Лонга можемо виокремити декілька підгруп. Це назви домашніх тварин, диких звірів, комах, тварин, що живуть у воді, птахів.

Найоб’ємнішою (29 назв) і найчастотнішою (397 фіксацій) у цій КТГ виявилась підгрупа “*Назви домашніх тварин*”, яка і буде предметом нашого подальшого розгляду. Ця підгрупа є найпоказовішою, адже в ній зафіксовано найбільшу кількість домінант, порівняно з усіма групами: ἡ αἴξ (116) – коза, ἡ, ὁ βοῦς (38) – корова, бик, ὁ τράγος (34) – козел, цап, τὸ πρόβατον (30) – вівця, ὁ, ἡ κύων (20)

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Олішук Р. Л., Макар І. С. [Олишук Р. Л., Макар И. С.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com

Концептуально-тематична група “Тварини” у романі Лонга [Концептуально-тематическая группа “Животные” в романе Лонга] (Українською / На укр. яз.)

– собака.

Серед назв домашніх тварин фіксуємо ті, що називають *пари тварин*, наприклад: ὁ ταῦρος (бик) і ἡ βοῦς (корова); ὁ τράγος (цап) і ἡ αἶξ (коза); ὁ κριός (баран) і ἡ ὄϊς (вівця); *дорослих і малих тварин*, порівняймо: ἡ αἶξ (коза) і ὁ ἔριφος (козенятко); ἡ ὄϊς (вівця) і τὸ προβάτιον (овечка); ἡ βοῦς (корова) і ὁ μόσχος (телятко); ὁ κύων (собака) і ὁ σκύλαξ (щенья); ἡ ὕς (свиня) і ὁ χοῖρος (поросся).

Лексема *ἡ αἶξ* є в романі домінантою. Коза, за античною міфологією, вигодувала Зевса. У романі використано цей же міфологічний мотив: коза вигодувала пастуха Дафніса, який згодом виявився сином багатого господаря з міста. Лонг, таким чином, тісно пов'язує долю людей (пастухів), з одного боку, з долею богів, а з іншого – з живою природою.

Завдяки козі та вівці Дафніс і Хлоя залишились живими, і цей взаємозв'язок між ними і тваринами залишається постійно близьким. Пастух Ламон знайшов Дафніса, якого годувала коза: παιδίον εὔρεν ὑπὸ μιᾶς τῶν αἰγῶν τρεφόμενον (1,2,1) – *знайшов дитину, яку одна з кіз годувала; [коза], яка по-людськи (= як людина) давала вим'я, щоб ссати молоко: τὴν μὲν διδοῦσαν ἀνθρωπίνως τὴν θηλὴν εἰς ἄφθονον τοῦ γάλακτος ὀλκήν* (1,5,2). Дуже рідко у тексті роману порівняння може виражатися прислівниками, як в даному контексті. Стосовно факту, що Дафніса вигодувала коза, Р. Меркельбах цитує уривок із одного есе М. Монтеня (Montaigne), який повідомляє, що в його місцевості було прийнято, щоб дітей вигодовували кози [Merkelbach 1962, 17,46].

Дафніс дуже пишається тим фактом, що його вигодувала коза. У змаганні в красі з Дорконом він гордо говорить: Ἐμὲ αἶξ ἀνέθρεψεν ὥσπερ τὸν Δία (1,16,3) – *мене, як і Зевса, вигодувала коза*, прирівнюючи себе до олімпійця Зевса (порівняння з богами були надзвичайно поширені в античній літературі). Коли Дафніс просить руки Хлої у її батька, він наводить вагомий, на його думку, аргумент, щоб той погодився: καὶ με ἐθρεψεν αἶξ, ὥς Χλόην ὄϊς (3,29,3) – *і мене вигодувала коза, так як Хлою вівця*. Дафніс не помилився, навівши цей аргумент, адже Дріас, батько Хлої, так собі розмірковував: Ἐτράφη μὲν ὑπὸ αἰγὸς ὥς κηδομένων θεῶν (3,32,1) – *вигодуваний козою, отже, опікуваний богами*.

Символічно, що, за змістом роману, своїх дітей Дафніс і Хлоя також дали на вигодовування козі і вівці: Ἀλλὰ καὶ ἄρρεν μὲν παιδίον ὑπέθηκαν αἰγὴ καὶ θυγάτριον γενόμενον δεύτερον ὄϊος ἐλκύσαι θηλὴν ἐποίησαν, καὶ ἐκάλεσαν τὸν μὲν Φιλοποίμενα τὴν δὲ Ἀγέλην (4,39,2) – хлопчика дали козі, а дівчинку, яка народилась другою, поставили під вівцю, щоб тягнула груди, і назвали його Філопімен, а її Агелою.

Кози і вівці виконували важливу життєву функцію для пастухів – вони давали молоко, яке можна було тут же вживати або ж робити з нього сир (1,23,3), молоком робили узливання (3,12,3), а з вовни кіз і овець селяни пряли пряжу, особливо взимку (3,3,3), шкірою кози накривалися (3,24,2), шкіра кози, особливо „біла і пухнаста” була найкращим пастушим подарунком (δέρμα αἰγὸς λευκὸν καὶ λάσιον (4,6,1). Сам Дафніс, щоб вразити господаря, якого вперше бачив, постав перед ним опоясаний пухнастою шкірою кози: δέρμα λάσιον αἰγὸς ἐζωσμένος (4,14,1).

Дафніс і Хлоя турбуються про тварин більш свідомо, ніж інші, звичайні пастухи, вони люблять їх μᾶλλον ἢ ποίμεσιν ἔθος (1,8,3) – більше, ніж пастухи за звичкою, адже Хлоя пасла вівцю, винуватицю свого спасіння, а він пам’ятав, що його, покинутого, коза вигодувала: ἡ μὲν ἐς ποίμνιον ἄγουσα τῆς σωτηρίας τὴν αἰτίαν, ὁ δὲ μεμνημένος ὥς ἐκκείμενον αὐτὸν αἴξ ἀνέθρεψεν (1,8,3).

У романі Лонга кози і вівці зображені нероздільно, як і Дафніс з Хлоєю. Коли автор роману пише про кіз, він згадує тут же і про овець: καὶ αἱ τε αἰγες πλησίον τῶν προβάτων ἦσαν, ὃ τε Δάφνις ἐβάδιζεν ἐγγὺς τῆς Χλόης, ὥστε ἐνέπλησαν ἕως νυκτὸς ἀλλήλους (2,38,2) – і кози бігли поряд з вівцями, як і Дафніс ішов близько до Хлої, так насолоджувались одні одними аж до ночі.

Порівняння закоханих з вівцями і козами Лонг використав у такій компаративній конструкції: θᾶπτον ἄν τις εἶδε τὰ ποίμνια καὶ τὰς αἰγας ἀπ’ ἀλλήλων μεμερισμένας ἢ Χλόην καὶ Δάφνιν (1,10,3) – швидше можна було б побачити овець і кіз розділених одні від одних, аніж Дафніса і Хлою. Порівняння-аналогію використано в епізоді, коли старець Філет говорить про владу Ерота над усіма: ця влада сильніша, ніж влада пастухів над козами і вівцями: οὐδὲ ὑμεῖς τοσοῦτον τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων (2,7,2).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Олішук Р. Л., Макар І. С. [Олишук Р. Л., Макар И. С.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com

Концептуально-тематична група “Тварини” у романі Лонга [Концептуально-тематическая группа “Животные” в романе Лонга] (Українською / На укр. яз.)

Кози і вівці так само прив'язані до Дафніса і Хлої, вони переймаються долею своїх пастухів. Лонг, застосовуючи антропонімічні метафори, описує почуття кіз і овець після врятування Дафніса від піратів: τὰ δὲ πάντα κατέκειτο μήτε νεμόμενα μήτε βληχόμενα, ἀλλ', οἶμαι, τὸν Δάφνιν καὶ τὴν Χλόην ἀφανεῖς ὄντας ποθοῦντα. ἐπειδὴ γοῦν ὀφθέντες καὶ ἐβόησαν τὸ σύνηθες καὶ ἐσύρισαν, τὰ μὲν ἀναστάντα ἐνέμετο, αἱ δὲ αἶγες ἐσκίρτων φριμασσόμεναι καθάπερ ἠδόμεναι σωτηρίᾳ συνήθους αἰπόλου (1,32,2-3) – *Всі вони [кози і вівці] лежали і не паслись, ані не бекали, але, я вважаю, не бачачи Дафніса і Хлої, вони сумували. Коли ж вони з'явилися і закричали, як звичайно, і заграли на сирінзі, вівці, зіскочивши, почали пастися, а кози, струснувшись, почали стрибати, ніби радіючи порятунку знайомого їм пастуха.* Антропоморфізація, як уже ми зазначали, характерна риса ідіостилю Лонга при зображенні природи.

Гра на сирінзі перед козами і вівцями сприймається як вистава, в якій вони беруть безпосередню участь. Лонг описує, як кози прислухаються до кожної мелодії сирінги Дафніса і по-різному реагують, виконуючи різноманітні „команди” (4,15) Таке “спілкування” пастухів з тваринами характерне для пасторального роману і є атрибутом пастушого життя.

Антропоморфізація, як уже ми зазначали, характерна риса ідіостилю Лонга при зображенні тварин. Дафніс, від'їжджаючи до міста, прийшов до свого стада, щоб попрощатися: καὶ τὰς αἶγας προσεῖλε καὶ τοὺς τράγους ἐκάλεσεν ὀνομαστί (4,26,4) – *і попрощався з козами і цапами, кожного по імені назвав.* Як зазначає Лонг, кози навіть були присутні на весіллі Дафніса і Хлої, вони *неподалік паслися, наче і вони приймали участь у святі*: Ἐνέμοντο δὲ καὶ αἱ αἶγες πλησίον, ὥσπερ καὶ αὐταὶ κοινωνοῦσαι τῆς ἐορτῆς (4,38,4).

Чимало оцінних епітетних означень у тексті роману Лонг вживає для характеристики кіз. Їхній стан після нападу розбійників і викрадення Дафніса характеризує дієприкметник “переляканий”: αἶγες τεταραγμένες (1,28,3) – *перелякані кози.* Кіз і овець Лонг називає “полоненими”, бо їх разом з Хлоєю викрали розбійники: τὰ πρόβατα καὶ αἱ αἶγες αἰχμάλωτοι μετὰ σοῦ γενόμεναι (2,22,4).

За порятунок Хлої від піратів Дафніс німфам обіцяє в жертву

найкращу з кіз: τῶν αἰγῶν τὴν ἀρίστην (2,24,1). Цей подарунок пов'язаний з обрядодією: αὐτὸς δὲ ἐν τούτῳ τῶν αἰγῶν τὴν ἀρίστην συλλαβὼν καὶ κιττῷ στεφανώσας, ὥσπερ ὥφθησαν τοῖς πολεμίοις, καὶ γάλα τῶν κεράτων κατασπείσας, ἔθυσέ τε ταῖς Νύμφαις καὶ креμάσας ἀπέδειρε καὶ τὸ δέρμα ἀνέθηκεν (2,30,5) – *а сам, вибравши найкращу з кіз, і увінчавши плющем, наче таку, яка явилась перед ворогами, і молоком узливши на роги, приніс у жертву німфам, і підвісив, обдерши шкіру, і шкіру богиням присвятив.*

Натрапляємо у романі на ряд порівняльних конструкцій, в яких герої роману зіставляються з козами. Закоханий Дафніс ἀργὸς ὁ περὶ τὸ τετρατῆρα τῶν αἰγῶν κινούμενος (1,17,4) – *став нерухливий, хоч до того був жвавіший від кіз.* Проте для Хлої він був прекрасним і мав обличчя біліше від молока кіз: καὶ τὸ πρόσωπον ὅτι λευκότερον ἀληθῶς καὶ τοῦ τῶν αἰγῶν γάλακτος (1,17,3). Компаративна форма λευκότερον τοῦ γάλακτος (*біліший від молока*) означає вищу міру білизни, підсилює значення особливої краси, викликає появу семи оцінно-психологічного характеру “ніжний, прекрасний”. Хлоя прирівнюється у романі до кози чи вівці: κάκεινην ἥγαγον ὥσπερ αἶγα ἢ πρόβατον παίοντες λύγοις (2,20,3) – *[мітимнійці] повели її [Хлою], наче козу чи вівцю, побиваючи гілкою.*

Лексеми ἡ αἶξ (коза) і ἡ οἷς (вівця) використовуються і в контексті клятви. Клятва тваринами для Дафніса і Хлої мала особливу силу, особливо для Хлої, яка вважала кіз і овець справжніми божествами для пастухів (νομίζουσα τὰς αἶγας καὶ τὰ πρόβατα ποιμένων καὶ αἰπόλων ιδίους θεούς (2,39,6): σὺ δέ μοι τὸ αἰπόλιον τοῦτο ὁμοσον καὶ τὴν αἶγα ἐκείνην, ἥ σε ἀνέθρεψε, μὴ καταλιπεῖν Χλόην, ἔστ' ἂν πιστή σοι μένη (2,39,4) – *ти мені присягни стадом кіз і тією козою, яка тебе вигодувала, що не залишиш Хлої, доки вона залишатиметься тобі вірною.* У романі знаходимо опис ритуалу клятви: καὶ στὰς εἰς μέσον τὸ αἰπόλιον καὶ τῇ μὲν τῶν χειρῶν αἰγὸς τῇ δὲ τράγου λαβόμενος ὤμνυε Χλόην φιλεῖν φιλοῦσαν (2,39,5) – *і ставши на середину стада кіз і однією рукою тримаючи козу, а іншою цапа, [Дафніс] запряг Хлою любити, доки вона його любить.* У романі Лонга фіксуємо зазвичай присяги німфами та Паном, проте саме присяга козами (наприклад, коли Дафніс хотів підсилити свої слова кохання, він говорив: οὐ μὰ τὰς αἶγας (3,10,4) – *клянусь козами!*) властива пасторальному роману і

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Олішук Р. Л., Макар І. С. [Олишук Р. Л., Макар И. С.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com

Концептуально-тематична група “Тварини” у романі Лонга [Концептуально-тематическая группа “Животные” в романе Лонга] (Українською / На укр. яз.)

безпосередньо пов'язана з життям пастухів.

У багатьох оцінках автора і героїв роману можна простежити співчуття до тварин. Так, *нещасним* називає письменник *цапа*, який, впавши в яму, поранив обидва роги – ἄθλιον τράγον (1,12,5). *Нещасними* постають в уяві Лонга і *вівці* – ἄθλιναι ἄρνες (1,14,4), коли Хлоя не зможе за ними доглядати.

Епітети λιπαρός та πίων мають синонімічне значення і характеризують *цапів* (τράγοι λιπαροί (4,14,3) – *жирні цапи*), або *овець* (ἦσαν πióτεραι τῶν οἰῶν (4,4,3) – *[кози] були товстіші від овець*). Парою епітетів μέγας καὶ καλός письменник наділяє *цапів*, яких випасає Дафніс (τράγους μεγάλους καὶ καλοὺς (3,29,2) – *цапи великі і гарні*). Епітет ἐνιαύσιος використаний письменником для означення віку барана: κριός ἐνιαύσιος (3,10,1) – *однорічний баран* (такий же вислів знаходимо в “Одіссеї” Гомера (16, 454).

Лонг часто порівнює деякі зовнішні риси людей з подібними у тварин. Складний епітет προγένειος (*бородатий*) Дафніс використовує при оцінці Доркона, якого називає *бородатий*, як *цап*: προγένειος ὡς τράγος (1,16,4), що містить негативну конотацію, посилену порівнянням. Цікаво, що прикметник προγένειος у словнику Лідела-Скотта зафіксований лише у творах Феокріта і Лонга [A Greek-English Lexicon 1968, 1472].

Козеня (ἔριφος) у романі Лонга наділене епітетами σηκίτης (молоденьке (3,18,2), ὀψίγονος (пізнонароджене (4,6,1), γαλαθηνός (таке, яке п'є молоко, грудне (4,14,1), які вказують на вік. Наприклад, Дафніс подарував Лікеніон молоде козеня за те, що вона його навчила: ἔριφον αὐτῇ σηκίτην δώσειν ἐπηγγείλατο (3,18,2) – *пообіцяв їй дати молоденьке козеня*. Епітет ἔριφον σηκίτην є також у Феокріта (1,10).

Порівняння, взяті з пастушого побуту, найчастіше утворюють асоціативні ряди зіставлень з тваринним світом. Зовнішність героїв роману, їх вчинки і характери Лонг порівнює зазвичай із ознаками свійських тварин. Наприклад, син старця Філета Тітир порівнюється з козеням: *легко ідучи, підскакував, наче козеня* – ἥλλετο κοῦφα βαδίζων ὥσπερ ἔριφος (2,32,1).

Домінантна лексема ἡ, ὁ βοῦς (корова, бик) так само вживається у романі Лонга у прямих і переносних значеннях. Особливо варті уваги

метафоричні вживання даної лексеми, коли корови і бики набувають людських характеристик. Наприклад, Лонг описує епізод, коли на похоронах пастуха Доркона його стадо корів і биків, сумуючи за своїм померлим господарем, ходить туди-сюди і жалібно мекає. Пастухи сприймають таку поведінку тварин як плач за своїм господарем: *ἡκούσθη καὶ τῶν βοῶν ἐλεεῖνὰ μυκήματα καὶ δρόμοι τινὲς ὥφθησαν ἅμα τοῖς μυκήμασιν ἄτακτοι· καί, ὥς ἐν ποιμέσιν εἰκάζετο καὶ αἰπόλοις, ταῦτα θρήνος ἦν τῶν βοῶν ἐπὶ βουκόλῳ τετελευτηκότι* (1,31,4) – *почулося тужливе мукання биків і можна було побачити, як вони, мукаючи, бігали туди-сюди; і, як вважали пастухи, які пасли кіз та овець, це був плач биків за своїм померлим пастухом*. Будуючи свій роман за типом розгорнутої буколіки, Лонг запозичує сцену похорону пастуха Доркона (1,31,2-4) у Феокріта.

Ад'єктив *ψωραλέος* (вражений шкірною хворобою) має дещо занижену семантику і у поєднанні з іменником “бик” утворює епітетне сполучення, що характеризує биків, непридатних у господарстві. Саме такими Дафніс вважає биків, яких дарують Дріасу залицяльники його доньки Хлої: *ἐκεῖνοι δώσουσιν αἶγας καὶ πρόβατα καὶ ζεῦγος ψωραλέων βοῶν* (3,29,4) – *ці ж дадуть кіз і овець і пару вражених шкірною хворобою биків*. Ж. В'єйфон відзначає, що ця ремарка запозичена Лонгом у Ксенофонта (Кіропедія (1,4,11) [Vieillefond 1987, 121].

Лонг використовує вислів, у якому Ламон прирівнює себе до бика: *οὐδ' εἰ μέλλω βοῦς, φασὶν, ἐν αὐλίῳ καταλείπεσθαι, τὴν Δάφνιδος τύχην ἣτις ἐστὶν οὐ σιωπήσομαι* (4,18,3) – *навіть якщо мені доведеться биком, як кажуть, у стайні залишитись, про долю Дафніса мовчати не буду*.

Щодо лексеми *ὁ, ἡ κύων* (собака), то вона у романі Лонга не є визначальною. Собаки певним чином все ж впливають на розвиток сюжету чи на вчинки героїв: *Οἱ μὲν δὴ κύνες ἅμα ὑλακῇ διαθέοντες ἐφόβησαν τὰς αἶγας* (2,13,4) – *собаки з голосним лаєм усюди розбіглися і налякали кіз, а ті, у свою чергу, побігли до моря і з'їли лозу, якою був прив'язаний корабель мітимнійців* (2,15,2). Основна їх функція – охороняти разом з Дафнісом і Хлоєю стада овець і кіз від вовків: *καὶ οἱ κύνες οἱ τῶν προβάτων ἐπὶ φυλακὴν καὶ τῶν αἰγῶν ἐπόμενοι* (1,21,2) – *собаки слідували за нею як охорона кіз і овець*.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Оліщук Р. Л., Макар І. С. [Олищук Р. Л., Макар И. С.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com

Концептуально-тематична група “Тварини” у романі Лонга [Концептуально-тематическая группа “Животные” в романе Лонга] (Українською / На укр. яз.)

Лексема $\acute{o}$, η $\kappa\acute{\upsilon}\omega\nu$ (собака) пов'язана і з бідністю. Даючи характеристику Дафнісу, Доркон доповнює її описом його соціального статусу: *він такий бідний, що не може прогодувати жодної собаки* – $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota$ $\pi\acute{\epsilon}\nu\eta\varsigma$ $\acute{\omega}\varsigma$ $\mu\eta\delta\acute{\epsilon}$ $\kappa\acute{\upsilon}\nu\alpha$ $\tau\rho\acute{\epsilon}\phi\epsilon\iota\nu$ (1,16,2). Натрапляємо у тексті роману на декілька порівнянь героїв роману із собаками: *Дріас, у якого шматок м'яса вкрав собака, розсердившись ..., палку схопивши, переслідував по слідах, наче пес* – $\acute{\alpha}\lambda\gamma\acute{\eta}\sigma\alpha\varsigma$ $\acute{o}$ $\Delta\rho\acute{\upsilon}\alpha\varsigma$..., $\xi\acute{\upsilon}\lambda\omicron\nu$ $\acute{\alpha}\rho\pi\alpha\sigma\acute{\alpha}\mu\epsilon\nu\omicron\varsigma$ $\acute{\epsilon}\delta\acute{\iota}\omega\kappa\epsilon$ $\kappa\alpha\tau'$ $\acute{\iota}\chi\nu\omicron\varsigma$ $\acute{\omega}\sigma\pi\epsilon\rho$ $\kappa\acute{\upsilon}\omega\nu$ (3,7,2). Часто Дафніс і Хлоя порівнюються з песиками, що розігралися: *тоді ж, наче песики, звільнені від кайданів, кажуть, стрибали*.

Інколи у порівняннях Лонга компараторами (об'єктами порівнянь) виступають свійські і дикі тварини, які у цьому випадку уособлюють одне ціле і асоціюються з негативним явищем: *οί δὲ ὥσπερ κύνες ἢ λύκοι διασπῶσιν αὐτήν* (3,23,3) – *вони [козопаси і вівчарі], наче собаки чи вовки розірвали її [Ехо]*.

Досить часто асоціативні зв'язки живого світу природи, а саме тварин та людей відображають у романі метафори. Ми зафіксували у тексті кілька випадків зоонімічної метафоризації, коли корови, бики, вівці, кози та коні отримують людські якості. Наприклад, почувши воркування горлиці, Дафніс вирішив розповісти Хлої давню казку про дівчину, яка дуже гарно співала, пасучи корови, а ті раділи її співу – $\acute{\epsilon}\tau\acute{\epsilon}\rho\pi\omicron\nu\tau\omicron$ $\alpha\acute{\iota}$ $\beta\acute{o}\epsilon\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\acute{\eta}\varsigma$ $\tau\eta$ $\mu\omicron\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\eta}$ (1,27,2). Коней, як і людей, можна “звинуватити” за ганебний вчинок ($\kappa\alpha\tau\eta\gamma\omicron\rho\acute{\eta}\sigma\epsilon\iota\nu$ $\tau\acute{\omega}\nu$ $\acute{\iota}\pi\pi\omega\nu$ (4,10,2).

Волопас-Доркон говорить Хлої, що розбійники вбили його, як бика: $\dots\kappa\alpha\tau\acute{\epsilon}\kappa\omicron\psi\alpha\nu$ $\acute{\omega}\varsigma$ $\beta\omicron\upsilon\nu$ (1,29,1); Лампіс розтоптав квіти у саду, за яким доглядав батько Дафніса Ламон, як кабан: $\tau\acute{\alpha}$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\kappa\alpha\tau\acute{\epsilon}\kappa\lambda\alpha\sigma\epsilon$, $\tau\acute{\alpha}$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\kappa\alpha\tau\epsilon\pi\acute{\alpha}\tau\eta\sigma\epsilon\nu$ $\acute{\omega}\sigma\pi\epsilon\rho$ $\sigma\acute{\upsilon}\varsigma$ (4,7,3) – *одні [квіти] він поламав, а інші затоптав, як кабан; очі у Хлої великі (наче у корови): ...καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅτι μέγαλοι καθάπερ βοός* (1,17,3) – *... і що очі великі, наче у корови*. Саме так часто зображували статую Гери, що вважалось вершиною жіночої краси. Можна припустити у даному випадку вплив на Лонга Гомера (пор.: “Іліада” 3,144; 18,40 та ін.).

У деяких компаративемах тварини порівнюються з іншими

тваринами, як наприклад, кози з вівцями: καὶ ἦσαν πιότεραι τῶν οἰῶν (4,4,3) – *і були вони (кози) товстіші від овець*; або вівці з вовками: αἰ ὄιες τῆς Χλόης λύκων ὄρυγμὸν ὄρυντο (2,26,1) – *вівці Хлої завивали, як вовки*. Кіз і овець шукали Дафніс і Хлоя за їх слідами, як зайців: καὶ μόλις ὥσπερ λαγῶς ἐκ τῶν ἰχνῶν εὐρίσκοντες εἰς τὰς ἐπαύλεις ἦγαγον (1,22,3) – *і відразу, як зайця за слідами шукаючи, до кошари [кіз і овець] загнали*. Рідше вживаною є компаративна конструкція, виражена родовим відмінком разом з Comparativus прикметника: νέμω δὲ τράγους τῶν τοῦτου βοῶν μείζονας (1,16,3) – *я пасу цанів, які більші за цих волів*.

Отже, КТГ “Тварини” займає важливе місце у концептуально-тематичному полі “Пастуше життя”, адже головні герої роману – пастухи, які живуть у сільській місцевості і займаються своєю улюбленою справою – випасанням худоби. Ідіолек письменника тісно пов’язаний з концептуальною структурою художнього твору, що засвідчує аналіз КТГ “Тварини”. Мікроконцепти, що входять до неї, виступають актуальними елементами концептуальної картини світу письменника. Назви мікроконцептів реалізують свою семантику у мікроконтекстах на основі семантичної сполучуваності з іншими словами, виявляючи свої прямі і переносні (образні) значення, а в цілому – естетико-філософський потенціал світогляду письменника. Перспективним вважаємо дослідження в романі Лонга у межах КТГ “Тварини” назв диких звірів, комах, тварин, що живуть у воді, птахів.

Література:

1. Бачкур, Р. О. «Структура словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин.» Автореф. дис. канд. філол. наук (Івано-Франківськ, 2004).
2. Головенко, К. «Символіка тварин водного простору в українських та англійських фразеологізмах.» *Наукові записки* 153 (2017): 425-428.
3. Голубовська, І. О. «Біоморфний код китайської лінгвокультури .» *Studia linguistica* 5, ч. 2 (2011): 221-233.
4. Гринбаум, Н. С. «Мир Животных в поэзии Пиндара.» *Иноземна філологія. Питання класичної філології* 91, № 23 (1988): 12-19.
5. Лебедева, И. Ю. «Семантическая структура лексических групп обозначений животных в современном русском языке.» Автореф. дисс. канд. филол. наук (Минск, 1985).
6. Петришин, М. Й. «Фразеологізми з компонентом-зоонімом у латинській мові.» *Науковий вісник Чернівецького університету: Германська*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Олішук Р. Л., Макар І. С. [Олишук Р. Л., Макар И. С.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com
 Концептуально-тематична група “Тварини” у романі Лонга [Концептуально-тематическая группа “Животные” в романе Лонга] (Українською / На укр. яз.)

філологія 692-693 (2014): 161-165.

7. *A Greek-English Lexicon*, compiled by H. G. Liddell and R. Scott (With a Supplement) (Oxford, 1968), 2042.
8. Merkelbach, R. *Roman und Mysterium* (München, 1962), 117.
9. Schönberger, O. *Longos. Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und Deutsch* (Berlin, Akademie-Verlag, 1973), 215.
10. Vieillefond, J. R. «Préface.» *Longus: Pastorales (Daphnis et Chloé)* (Paris, Société D'édition "Les Belles Lettres", 1987): 5-221.

References:

1. Bachkur, R. O. *Struktura slovotvirnyh paradygm ukrajins'kyh nazv tvaryn ta roslyn* [= *The Structure of the Word-Building Paradigms of the Ukrainian Names of Animals and Plants*] (Ivano-Frankivsk, 2004) (In Ukr.).
2. Golovenko, K. «Symbolika tvaryn vodnogo prostoru v ukrajins'kyh ta anglijs'kyh frazeologizmah [= Symbolism of Water Animals in Ukrainian and English Phraseologisms].» *Naukovi zapysky KDU im. V. Vynnychenka. Filologichni nauky* 153 (2017): 426-428 (In Ukr.).
3. Golubovska, I. O. «Biomorfnyj kod kytajs'koji lingvokultury [= Biomorph code of Chinese linguoculture].» *Studia linguistica* 5, Ch. 2 (2011): 221-233 (In Ukr.).
4. Grinbaum, N. S. «Mir zhyvotnyh v poezii Pindara [= The world of animals in the poetry of Pindar].» *Inozemna folologija. Pytannja klasychnoji filologiji* 91, № 23 (1988): 12-19 (In Russ.).
5. Lebedeva, I. Yu. *Semanticheskaja struktura leksicheskij grup oboznachenij zhyvotnyh v sovremennom russkom yazyke* [= *The semantic structure of lexical groups of animal designations in modern Russian language*] (Minsk, 1985), 18 (In Russ.).
6. Petryshyn, M. Yo. «Frazeologizmy z komponentom-zoonimom u latyns'kij movi [= Phraseologisms with the component-zoonim in Latin language].» *Naukovyj visnyk Chernivets'kogo universytetu. Germans'ka filologija* 692-693 (2014): 161-165 (In Ukr.).
7. *A Greek-English Lexicon*, compiled by H. G. Liddell and R. Scott (With a Supplement) (Oxford, 1968), 2042.
8. Merkelbach, R. *Roman und Mysterium* (München, 1962), 117.
9. Schönberger, O. *Longos. Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und Deutsch* (Berlin, Akademie-Verlag, 1973), 215.
10. Vieillefond, J. R. «Préface.» *Longus: Pastorales (Daphnis et Chloé)* (Paris, Société D'édition "Les Belles Lettres", 1987): 5-221.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Olishchuk R. L., Makar I. S. [Olishuk R. L., Makar I. S.], klassyka@ukr.net, inesa_makar@yahoo.com
 Conceptual-Thematic Group "Animals" in the Novel by Longus [Konceptualno-tematichna grupa
 "Tvarini" u romani Longa] (in Ukrainian)